КЕН ФОЛЛЕТТ

СВІТ БЕЗ КІНЦЯ

КЕН ФОЛЛЕТТ

Світ без кінця

World Without End

Переклад з англійської

Переклад українською виконано за допомогою Claude (Anthropic), за єдиним глосарієм імен і термінів на всю книгу, з автоматичною перевіркою кожного розділу.

Редагування: редактор Otherwords.

Оригінал: World Without End, Ken Follett.

Права на оригінальний твір належать авторці та видавцю оригіналу. Цей переклад неофіційний і призначений для особистого читання.

Otherwords, 2026. otherwords.site

Розділ 1

Частина перша. 1 листопада 1327 року

Ґвенді було вісім років, але темряви вона не боялася.

Розплющивши очі, вона нічого не побачила, та налякало її не це. Вона знала, де перебуває.

Вона була в Кінґсбриджському пріораті, у довгій кам'яній будівлі, яку називали лікарнею, і лежала на підлозі, на солом'яній постелі. Поруч лежала мама, і з теплого молочного запаху Ґвенда здогадувалася, що мама годує немовля, якому ще не дали імені. Біля мами лежав тато, а за ним старший брат Ґвенди, дванадцятирічний Філемон.

Лікарня була переповнена, і хоча Ґвенда не бачила інших родин, що лежали покотом на підлозі, стиснуті, мов вівці в кошарі, вона чула важкий дух їхніх теплих тіл. Коли розвидниться, настане День усіх святих, який цього року припадав на неділю, а тому був днем особливо святим. А отже, ніч перед ним, переддень Дня усіх святих, була небезпечною порою, коли злі духи вільно блукали світом. Сотні людей, як і родина Ґвенди, прийшли до Кінґсбриджа з навколишніх сіл, щоб пересидіти цю ніч в освячених стінах пріорату, а на світанку відстояти службу на День усіх святих.

Ґвенда остерігалася злих духів, як і кожна розважлива людина, але ще більше її лякало те, що їй доведеться зробити під час служби.

Вона вдивлялася в пітьму, намагаючись не думати про те, що її лякало. Вона знала, що в стіні навпроти є арочне вікно. Скла в ньому не було (засклені вікна мали тільки найважливіші будівлі), але лляна запона не пускала досередини холодне осіннє повітря. Проте Ґвенда не бачила навіть блідої сірої плями там, де мало бути вікно. І раділа цьому. Вона не хотіла, щоб наставав ранок.

Бачити вона нічого не бачила, зате слухати було що. Солома на підлозі безупинно шелестіла, коли люди ворушилися й перевертались уві сні. Скрикнула якась дитина, ніби її розбудив сон, і її швидко вгамували ласкавим шепотом. Час від часу хтось говорив, белькочучи невиразні сонні слова. Десь чулися звуки, з якими двоє людей робили те, що роблять батьки, але про що ніколи не говорять; Ґвенда називала це рохканням, бо іншого слова не знала.

Світло з'явилося надто скоро. У східному кінці довгої зали, за вівтарем, із дверей вийшов монах зі свічкою. Він поставив свічку на вівтар, запалив від неї тонку скіпку й пішов уздовж стін, підносячи вогник до світильників; щоразу його довга тінь здіймалася стіною, мов віддзеркалення, і біля ґноту світильника його скіпка сходилася зі скіпкою-тінню.

Світло дужчало й вихоплювало ряди згорблених постатей на підлозі: люди позагортались у свої бурі плащі або тулилися до сусідів, щоб зігрітися. Ліжка біля вівтаря займали хворі, бо там вони могли якнайповніше скористатися зі святості місця. У протилежному кінці сходи вели на верхній поверх, де були кімнати для знатних гостей: зараз там зупинився граф Ширинґа з кількома членами родини.

Монах нахилився над Ґвендою, щоб запалити світильник у неї над головою. Він перехопив її погляд і всміхнувся. Вона роздивилася його обличчя в мінливому світлі полум'я й упі-

знала брата Ґодвіна. Він був молодий і вродливий, і вчора ввечері лагідно розмовляв із Філемоном.

Поруч із Ґвендою лежала ще одна родина з її села: Семюел, заможний селянин із великим наділом, його дружина й двоє синів. Молодший, Вулфрік, був набридливим шестирічним хлопчиськом, який вважав, що немає на світі нічого смішнішого, ніж кинути в дівчинку жолудем і втекти.

Родина Ґвенди заможною не була. Її батько не мав ані клаптика землі й наймався на роботу до кожного, хто заплатить. Улітку робота знаходилася завжди, але коли врожай було зібрано, а погода ставала холоднішою, родина часто голодувала.

Тому Ґвенді й доводилося красти.

Вона уявляла, як її впіймають: сильна рука хапає її за лікоть і тримає мертвою хваткою, а вона безпорадно звивається; низький жорстокий голос промовляє: — Ну-ну, ось і маленька злодійка, — а тоді біль і сором, коли її шмагатимуть; і, найгірше, мука й утрата, коли їй відрубають руку.

Батька колись спіткала така кара. На кінці лівої руки в нього була огидна зморщена кукса. Він непогано давав собі раду однією рукою: міг орудувати лопатою, сідлати коня і навіть плести сітки на птахів; проте навесні його завжди наймали останнім, а восени першим проганяли з роботи. Він не міг покинути село й пошукати заробітку деінде, бо кукса таврувала його як злодія, і ніхто не взяв би його на роботу. Вирушаючи в дорогу, він прив'язував до кукси набиту рукавицю, щоб його не цуралися всі стрічні, але довго ця хитрість нікого не обдурювала.

Ґвенда не бачила, як карали тата (це сталося ще до її народження), але часто уявляла собі це, а тепер не могла не думати, що те саме спіткає й її. Подумки вона бачила, як лезо сокири

опускається на її зап'ястя, розтинає шкіру й кістки й відсікає кисть, так що її вже ніколи не приростити назад; і їй доводилося зціплювати зуби, щоб не закричати вголос.

Люди підводилися, потягувалися, позіхали, терли обличчя. Ґвенда встала й обтрусила одяг. Усе її вбрання раніше належало старшому братові. На ній була вовняна сорочка до колін, а поверх неї туніка, підперезана конопляним шнурком. Колись черевики в неї мали шнурівку, але дірочки порвалися, а шнурки загубилися, тож вона прив'язувала їх до ніг плетеною соломою. Заправивши волосся під шапочку з білячих хвостів, вона була готова.

Вона перехопила батьків погляд, і він крадькома показав на родину навпроти: подружжя середнього віку з двома синами, трохи старшими за Ґвенду. Чоловік був низенький і худорлявий, з кучерявою рудою бородою. Він саме застібав пояс із мечем, а отже, був ратником або лицарем: простим людям носити мечі не дозволялося. Його дружина, худа жінка з рішучими манерами, мала буркотливе обличчя. Поки Ґвенда їх роздивлялася, брат Ґодвін шанобливо кивнув і сказав:

— Доброго ранку, сере Джеральде, леді Мод.

Ґвенда зрозуміла, що привернуло батькову увагу. До пояса сера Джеральда шкіряним ремінцем був прив'язаний гаманець. Гаманець був тугий. Здавалося, у ньому кілька сотень маленьких тонких срібних пенні, півпенні й фартингів, якими розплачувалися в Англії: стільки, скільки тато міг би заробити за рік, якби знайшов роботу. Цього з лишком вистачило б, щоб прогодувати родину до весняної оранки. А може, там знайдеться й кілька чужоземних золотих монет: флоринів із Флоренції чи дукатів із Венеції.

На шнурку на шиї в Ґвенди висів маленький ніж у дерев'яних піхвах. Гостре лезо швидко перетне ремінець, і товстий га-

манець упаде просто в її маленьку долоню, хіба що сер Джеральд відчує щось неладне й схопить її раніше, ніж вона встигне це зробити...

Ґодвін підвищив голос, перекриваючи гомін розмов.

— Задля любові Христа, який учить нас милосердя, після служби на День усіх святих вам дадуть сніданок, — сказав він. — А тим часом чисту питну воду можна набрати з фонтана на подвір'ї. І, будь ласка, не забувайте ходити до вбиралень надворі: не сцяти в приміщенні!

Монахи й черниці суворо дбали про чистоту. Учора ввечері Ґодвін застукав шестирічного хлопчика, який мочився в кутку, і вигнав усю його родину. Якщо в них не знайшлося пенні на корчму, їм довелося провести холодну жовтневу ніч, тремтячи на кам'яній підлозі північного притвору собору. Тварин сюди теж не пускали. Триногого пса Ґвенди, Стриба, вигнали. Вона гадала, де він ночував.

Коли всі світильники засвітили, Ґодвін відчинив великі дерев'яні двері надвір. Нічне повітря боляче вщипнуло Ґвенду за вуха й кінчик носа. Нічліжники щільніше позагортались у плащі й, човгаючи, почали виходити. Коли рушив сер Джеральд із родиною, тато й мама стали в чергу за ними, а Ґвенда з Філемоном пішли слідом.

Досі крав Філемон, але вчора на Кінґсбриджському ринку його мало не впіймали. Він поцупив із ятки італійського купця маленький глечик дорогої олії, а тоді впустив його, і всі це побачили. На щастя, глечик, ударившись об землю, не розбився. Філемонові довелося вдавати, ніби він ненароком зачепив його й скинув із прилавка.

Ще недавно Філемон був маленький і непомітний, як Ґвенда, але за останній рік він виріс на кілька дюймів, голос у нього погрубішав, і він став незграбним і неоковирним, наче ніяк не

міг звикнути до свого нового, більшого тіла. Учора ввечері, після пригоди з глечиком олії, тато оголосив, що Філемон тепер завеликий для серйозних крадіжок і відтепер це робота Ґвенди.

Тому вона й пролежала без сну більшу частину ночі.

Насправді Філемона звали Гольґером. Коли йому було десять, він вирішив, що стане монахом, і заявив усім, що змінив ім'я на Філемон, бо воно звучить побожніше. Як не дивно, більшість людей пристали на його бажання, хоча мама з татом і далі кликали його Гольґером.

Вони вийшли за двері й побачили два ряди черниць, які тремтіли від холоду й тримали запалені смолоскипи, освітлюючи стежку від лікарні до великих західних дверей Кінґсбриджського собору. Тіні мерехтіли на краях світла, ніби нічні бісенята й нечисть витанцьовували тут-таки, за межею видимого, і на відстані їх тримала тільки святість черниць.

Ґвенда сподівалася побачити надворі Стриба, але його там не було. Може, знайшов собі десь тепле місце для сну. Поки вони йшли до церкви, тато пильнував, щоб вони трималися ближче до сера Джеральда. Хтось ззаду боляче смикнув Ґвенду за волосся. Вона пискнула, подумавши, що це якийсь чорт, але, обернувшись, побачила Вулфріка, свого шестирічного сусіда. Він, регочучи, відскочив, щоб вона його не дістала. Тоді його батько гримнув: — Поводься як слід! — і дав йому ляпаса по потилиці, і малий заплакав.

Величезна церква височіла безформною громадою над скупченим натовпом. Чітко видно було лише нижні її частини: арки та віконні середники, вихоплені помаранчевим і червоним мінливим світлом смолоскипів. Наближаючись до входу в собор, процесія сповільнилася, і Ґвенда побачила, як із протилежного боку надходить гурт городян. Їх були сотні, подумала

Ґвенда, а може, й тисячі, хоча вона не знала напевно, скільки людей становить тисячу, бо не вміла лічити до стількох.

Натовп помалу просувався через притвор. Неспокійне світло смолоскипів падало на різьблені фігури на стінах, і вони ніби шалено танцювали. У самому низу були демони й чудовиська. Ґвенда стривожено дивилася на драконів і грифонів, на ведмедя з людською головою, на пса з двома тулубами й однією мордою. Деякі демони боролися з людьми: диявол накидав чоловікові на шию зашморг, схоже на лиса чудовисько тягло жінку за волосся, орел із руками простромлював голого чоловіка. Над цими сценами в ряд стояли святі під балдахінами; над ними на престолах сиділи апостоли; а ще вище, в арці над головними дверима, святий Петро з ключем і святий Павло із сувоєм благоговійно дивилися вгору, на Ісуса Христа.

Ґвенда знала, що Ісус велить їй не грішити, бо інакше її катуватимуть демони; але люди лякали її більше за демонів. Якщо вона не вкраде гаманця сера Джеральда, батько її відшмагає. А ще гірше, що родині не буде чого їсти, крім юшки з жолудів. Вони з Філемоном тижнями ходитимуть голодні. У мами пропаде молоко, і немовля помре, як двоє попередніх. Тато зникатиме на кілька днів, а повертатиметься хіба що з худющою чаплею чи парою білок для горщика. Голод гірший за батіг: він болить довше.

Її змалку вчили потягати: яблуко з ятки, свіже яйце з-під сусідської курки, ніж, який п'яниця необачно лишив на столі в корчмі. Але красти гроші було зовсім інше. Якщо її впіймають, коли вона обкрадатиме сера Джеральда, марно буде заливатися слізьми й сподіватися, що з нею обійдуться як із пустотливою дитиною, як того разу, коли вона поцупила пару гарненьких шкіряних черевичків у жалісливої черниці. Перерізати

шнурки на гаманці лицаря було не дитячими пустощами, а справжнім дорослим злочином, і покарають її відповідно.

Вона намагалася про це не думати. Вона маленька, спритна й швидка, і візьме гаманець нишком, як привид, аби тільки не тремтіти.

Широка церква вже була повна людей. У бічних нефах монахи в каптурах тримали смолоскипи, що кидали неспокійні червоні відблиски. Ряди стовпів нефу сягали вгору, у темряву. Поки натовп сунув уперед до вівтаря, Ґвенда трималася ближче до сера Джеральда. Рудобородий лицар і його худа дружина її не помічали. Двоє їхніх хлопців звертали на неї не більше уваги, ніж на кам'яні стіни собору. Родина Ґвенди відстала, і вона загубила їх з очей.

Неф швидко заповнювався. Ґвенда ніколи не бачила стільки людей в одному місці: тут було тісніше, ніж на соборній площі в базарний день. Люди весело віталися, почуваючись у цьому святому місці в безпеці від злих духів, і гомін усіх їхніх розмов наростав, аж поки не перейшов у гул.

Тоді вдарив дзвін, і всі замовкли.

Сер Джеральд стояв біля якоїсь міської родини. Усі вони були в плащах із доброго сукна, отже, напевно, багаті торговці вовною. Поруч із лицарем стояла дівчинка років десяти. Ґвенда стала позаду сера Джеральда й дівчинки. Вона намагалася бути непомітною, але, на її прикрість, дівчинка подивилася на неї й підбадьорливо всміхнулася, ніби казала не боятися.

Монахи по краях натовпу один за одним гасили смолоскипи, аж поки величезна церква не поринула в цілковиту темряву.

Ґвенда думала, чи запам'ятає її потім ця багата дівчинка. Вона не просто глянула на Ґвенду й одразу забула про неї, як робила більшість людей. Вона її помітила, подумала про неї,

здогадалася, що їй може бути страшно, і приязно їй усміхнулася. Але в соборі були сотні дітей. Навряд чи в такому тьмяному світлі вона добре роздивилася Ґвендине обличчя... чи все ж роздивилася? Ґвенда спробувала викинути цей неспокій із голови.

Невидима в темряві, вона ступила вперед і нечутно прослизнула між двома постатями, відчуваючи з одного боку м'яку вовну дівчинчиного плаща, а з другого цупкішу тканину старого лицарського сюрко. Тепер вона могла дістатися до гаманця.

Вона сягнула рукою за комір і вийняла ножик із піхов.

Тишу розітнув страшний крик. Ґвенда чекала його (мама пояснила їй, що відбуватиметься під час служби), та все одно здригнулася. Так могла б кричати людина, яку катують.

Потім пролунав різкий гуркіт, наче хтось бив по металевій тарілці. За ним інші звуки: виття, божевільний регіт, мисливський ріг, калатало, звірячі голоси, надтріснутий дзвін. Серед вірян заплакала дитина, до неї долучилися інші. Дехто з дорослих нервово засміявся. Усі знали, що цей шум здіймають монахи, і все ж це була пекельна какофонія.

Зараз не час брати гаманець, налякано подумала Ґвенда. Усі напружені, насторожені. Лицар відчує найменший дотик.

Диявольський шум гучнішав, а тоді до нього вплівся новий звук: музика. Спершу така тиха, що Ґвенда не була певна, чи справді її чує, а потім дедалі гучніша. Співали черниці. Ґвенда відчула, як усе її тіло сповнює напруга. Мить наближалася. Рухаючись, мов дух, непомітна, як повітря, вона обернулася обличчям до сера Джеральда.

Вона точно знала, що на ньому вдягнено. Важка вовняна свита, підперезана широким поясом із бляшками. Гаманець, прив'язаний до пояса шкіряним ремінцем. Поверх свити ви-

шите сюрко, дороге, але поношене, з пожовклими кістяними ґудзиками спереду. Деякі ґудзики він застебнув, але не всі, мабуть, через сонні лінощі або тому, що від лікарні до церкви було зовсім недалеко.

Якомога легше Ґвенда поклала маленьку долоню йому на сюрко. Вона уявила, ніби її рука стала павуком, таким невагомим, що лицар ніяк не може його відчути. Вона провела павучою рукою по передку сюрко й знайшла розріз. Просунула руку під край і повела нею вздовж важкого пояса, аж поки натрапила на гаманець.

Гармидер стихав, а музика гучнішала. З передніх рядів вірян долинув благоговійний шепіт. Ґвенда нічого не бачила, але знала, що на вівтарі засвітили світильник і він освітив реліквар, вигадливо різьблену скриньку зі слонової кістки й золота з мощами святого Адольфа, якої там не було, коли погасили світло. Натовп хлинув уперед, кожен намагався підступитися ближче до святих мощей. Відчувши, як її затисло між сером Джеральдом і чоловіком перед ним, Ґвенда підняла праву руку й приклала лезо ножа до ремінця гаманця.

Шкіра була цупка, і з першого разу не піддалася. Ґвенда несамовито пиляла ножем, відчайдушно сподіваючись, що сер Джеральд надто захоплений тим, що діється біля вівтаря, і не помітить, що коїться в нього під носом. Вона глянула вгору й зрозуміла, що вже ледь розрізняє обриси людей довкола: монахи й черниці запалювали свічки. Щомиті ставатиме світліше. Часу в неї не лишилося.

Вона щосили смикнула ножем і відчула, як ремінець піддався. Сер Джеральд тихо крекнув: невже щось відчув, чи то так відгукнувся на видовище біля вівтаря? Гаманець упав і опинився в її руці, але був завеликий, щоб його легко втримати, і вислизнув. На одну страшну мить їй здалося, що вона його

впустить і загубить на підлозі серед байдужих ніг натовпу; але тут вона вхопила його й утримала.

На мить вона відчула радісну полегкість: гаманець у неї.

Але їй і далі загрожувала страшна небезпека. Серце калатало так гучно, що їй здавалося, ніби його чують усі. Вона швидко обернулася спиною до лицаря. Тим самим рухом запхала важкий гаманець за пазуху туніки. Вона відчувала, що він помітно випинається, звисаючи над поясом, як черево в старого. Вона пересунула його набік, де його почасти прикривала рука. Коли світла побільшає, його однаково буде видно, але сховати його більше не було куди.

Вона вклала ніж у піхви. Тепер треба було швидко вибратися, поки сер Джеральд не помітив пропажі, але тиснява вірян, яка допомогла їй непомітно взяти гаманець, тепер заважала втекти. Вона спробувала відступити, сподіваючись протиснутися між тілами позаду, але всі й далі пхалися вперед, щоб глянути на мощі святого. Вона опинилася в пастці й не могла зрушити з місця просто перед чоловіком, якого обікрала.

Хтось сказав їй на вухо:

— З тобою все гаразд?

Це була багата дівчинка. Ґвенда придушила паніку. Їй треба було стати невидимою. Уважна старша дитина була останнім, чого їй хотілося. Вона нічого не відповіла.

— Обережно, — сказала дівчинка людям довкола. — Ви ж зовсім затисли цю малу.

Ґвенда мало не закричала. Через турботливість багатої дівчинки Ґвенді відрубають руку.

Відчайдушно прагнучи вибратися, вона вперлася руками в чоловіка попереду й штовхнула, щоб податися назад. Але тільки привернула увагу сера Джеральда.

— Тобі ж звідти нічого не видно, правда? — добродушно сказав її потерпілий і, на її жах, підхопив її під пахви й підняв.

Вона була безпорадна. Його велика рука під пахвою була лише за дюйм від гаманця. Вона дивилася просто перед собою, щоб він бачив тільки її потилицю, і поверх натовпу стежила за вівтарем, де монахи й черниці запалювали все нові свічки й співали давно померлому святому. За ними, крізь велике кругле вікно-розу в східному кінці будівлі, пробивалося бліде світло: займався світанок і проганяв злих духів. Гуркіт уже вщух, а спів наростав. До вівтаря ступив високий вродливий монах, і Ґвенда впізнала в ньому Ентоні, пріора Кінґсбриджа. Здійнявши руки для благословення, він голосно промовив:

— Отож знову, з благодаті Христа Ісуса, зло й темряву цього світу проганяють гармонія і світло святої Божої Церкви.

Віряни переможно загули, а тоді почали розслаблятися. Кульмінація обряду минула. Ґвенда засовалася, сер Джеральд зрозумів і поставив її на підлогу. Не повертаючись до нього обличчям, вона протиснулася повз нього й рушила в задні ряди. Люди вже не так рвалися до вівтаря, і тепер вона могла пробиратися між тілами. Що далі вона відходила, то легше ставало, аж поки нарешті опинилася біля великих західних дверей і побачила свою родину.

Тато вичікувально глянув на неї, готовий розсердитися, якщо вона схибила. Вона витягла гаманець з-за пазухи й тицьнула йому, рада його позбутися. Він схопив його, трохи відвернувся й крадькома зазирнув усередину. Вона побачила, як він радісно вишкірився. Тоді він передав гаманець мамі, і та швидко запхала його у складки ковдри, в яку було сповите немовля.

Випробування скінчилося, але небезпека ще не минула.

— Мене помітила одна багата дівчинка, — сказала Ґвенда й почула пронизливий страх у власному голосі.

Маленькі темні татові очі гнівно блиснули.

— Вона бачила, що ти зробила?

— Ні, але вона сказала іншим, щоб мене не тиснули, а потім лицар підняв мене, щоб мені було краще видно.

Мама тихо застогнала.

Тато сказав:

— Отже, він бачив твоє обличчя.

— Я намагалася відвертатися.

— І все ж краще, щоб він тебе більше не зустрів, — сказав тато. — До монастирської лікарні ми не повернемося. Підемо снідати в корчму.

Мама заперечила:

— Не можемо ж ми цілий день ховатися.

— Ні, але можемо загубитися в натовпі.

Ґвенді полегшало. Здавалося, тато вважає, що справжньої небезпеки немає. Хай там як, її заспокоювало вже те, що він знову все вирішує й зняв із неї відповідальність.

— До того ж, — вів далі він, — мені кортить хліба з м'ясом, а не рідкої чернечої каші. Тепер я можу собі це дозволити!

Вони вийшли з церкви. Небо перлисто сіріло в досвітньому світлі. Ґвенді хотілося взяти маму за руку, але немовля заплакало, і мамі було не до неї. Аж тут вона побачила, як на соборне подвір'я знайомою кособокою ходою вбігає маленький триногий песик, білий, із чорною мордочкою.

— Стрибе! — скрикнула вона, підхопила його на руки й пригорнула.

Це уривок. Повна книга у форматах EPUB і PDF:
otherwords.site/uk/books/world-without-end/